

УДК 316.4

О.М. Балакірева, канд. соціол. наук

Інститут економіки та прогнозування НАН України

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ САМОПОЧУТТЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ: підсумки 2009 р. та очікування від 2010 р.¹

У публікації представлено результати масштабного національного соціологічного дослідження, проведеного Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка та Центром «Соціальний моніторинг» 11–18 грудня 2009 р. стосовно соціального самопочуття населення України за підсумками 2009 р. та очікувань 2010 р. Для аналізу динаміки включено ряд показників з попередніх опитувань.

Зміст:

- Суб'єктивна оцінка змін соціально-економічного становища країни та власного матеріального становища різних верств населення
- Динаміка доходів населення та очікування щодо матеріального становища
- Тіньові доходи населення: оцінка масштабів
- Зміни економічних стратегій пересічних українців
- Зіставлення наявних доходів населення з уявленнями стосовно «достатнього» рівня
- Динаміка індексів інфляційних очікувань, змін розвитку економіки, поточного становища та змін особистого матеріального становища: загальні тенденції та регіональні особливості
- Динаміка рівня довіри до суспільних інститутів та окремих державних діячів

¹ Матеріали підготовлені за результатами Вибіркова сукупність складає 10 тисяч 423 респонденти віком від 18 років та старше (близько 400 респондентів у кожній з 26 територіально-адміністративних одиниць України: кожній з 24 областей, а також в АР Крим та м. Києві). Реалізована вибіркова сукупність є репрезентативною для дорослого населення України за основними соціально-демографічними ознаками. Опитування проводилося у 508 населених пунктах України: 114 містах, 67 смт та 327 селах. Стандартні відхилення при достовірних 95 відсотках і співвідношенні змінних від 0,1 : 0,9 до 0,5 : 0,5 становлять 0,59–0,98 відсотка. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю за місцем проживання респондента „віч-на-віч“. Рівень досягнення респондентів – 64%. Крім того, для аналізу динаміки по окремих показниках включені результати попередніх опитувань у межах моніторингу громадської думки, що постійно проводяться Українським інститутом соціальних досліджень ім. О. Яременка та Центром «Соціальний моніторинг». Вибіркова сукупність кожного стандартного опитування моніторингу складає не менше 2000 респондентів, репрезентативна за основними соціально-демографічними ознаками по відношенню до дорослого населення України. Стандартні відхилення при достовірних 95 відсотках і співвідношенні змінних від 0,1:0,9 до 0,5:0,5 не перевищують 2%. Метод отримання інформації: індивідуальне інтерв'ю („віч-на-віч“) за місцем проживання респондента.

Суб'єктивна оцінка змін соціально-економічного становища країни та власного матеріального становища різних верств населення

Суб'єктивні оцінки матеріального становища за останній рік демонструють подальше пониження добробуту: на 4% збільшилась серед населення частка вимушених економити навіть на харчуванні, загалом на 4% збільшилась група (по 2% плюс у четвертій та п'ятій позиціях табл. 1) тих, кому не вистачає на поточні витрати; зменшилась чисельність купівельно спроможної частини населення.

Тільки кожна дев'ята родина мала можливість роботи заощадження, більше половини (58%) витрачали все, що одержували; майже 30% витрачали накопичення або позичали кошти. Очікування на 2010 р. більш оптимістичні, ніж оцінки 2009 р.: 21% планує роботи заощадження, 15% передбачають потребу витратити накопичення або позичати (табл. 3 та 4).

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Як би Ви могли оцінити фінансове становище своєї родини?», %

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.
Будь-які покупки можу зробити в будь-який час	2	2	1	0,4
Вистачає на харчування, одяг, взуття, дорогі покупки (телевізор, холодильник тощо). Для таких покупок, як нова машина, дачна ділянка тощо, необхідно накопичувати або позичати гроші	11	12	9	6
Вистачає на харчування, одяг, взуття, інші покупки. Для придбання дорогих речей (велика побутова техніка – телевізор, холодильник, комп'ютер, пральна машина) необхідно накопичувати або позичати гроші	26	35	30	24
Вистачає на харчування та необхідний одяг, взуття. Для таких покупок, як гарний костюм, мобільний телефон, мала побутова техніка (праска, пилосос тощо), необхідно накопичувати або позичати гроші, брати кредит	34	30	33	35
Вистачає на харчування. Для придбання необхідного одягу, взуття треба накопичувати або позичати гроші	20	16	20	22
Змушені економити навіть на харчуванні	7	5	7	11
<i>Важко відповісти</i>	-	-	-	1,6

Таблиця 2

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Якщо матеріальне становище середньостатистичної сім'ї України прийняти за деякий середній показник, то як Ви порівняно з ним оцінюєте матеріальне становище Вашої сім'ї?», %

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.
Дуже високе	0	1	0	0
Високе	3	2	1	0,4
Вище середнього	7	4	8	2
Середнє	41	45	38	36
Нижче середнього	31	28	33	35
Низьке	14	16	19	21
Дуже низьке	4	4	5	5

Таблиця 3

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Протягом минулого року Ваша родина ...», %

Мала можливість "відкласти" (накопичувати) гроші	11
Витратила все, що отримувала	58
Витратила навіть деякі заощадження	15
Витратила все, що мала та позичала	14
<i>Важко відповісти</i>	2

Таблиця 4

Розподіл відповідей респондентів на запитання:
«Ви очікуєте, що наступного року Ваша родина ...», %

Матиме можливість "відкласти" (накопичувати) гроші	21
Витратиме все, що отримає	52
Витратиме навіть деякі заощадження	7
Витратиме все, що матиме та позичатиме	8
<i>Важко відповісти</i>	12

Динаміка доходів населення та очікування щодо матеріального становища

У грудні 2009 р. середній дохід на одного члена родини склав 1184 грн. або 104,4% до рівня грудня 2008 р. (табл. 5). Майже чверть домогосподарств (24%) має на одного члена родини дохід менший за прожитковий мінімум (рис. 1). Найвищі

показники доходу в м. Києві та на Сході, а найнижчі – в центральних областях (табл. 6).

Таблиця 5

Середній дохід на одного члена родини, у динаміці

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.
Середнє значення, грн.	780 грн.	960 грн.	1134 грн.	1184 грн.
% до попереднього року		123%	118%	104,4%

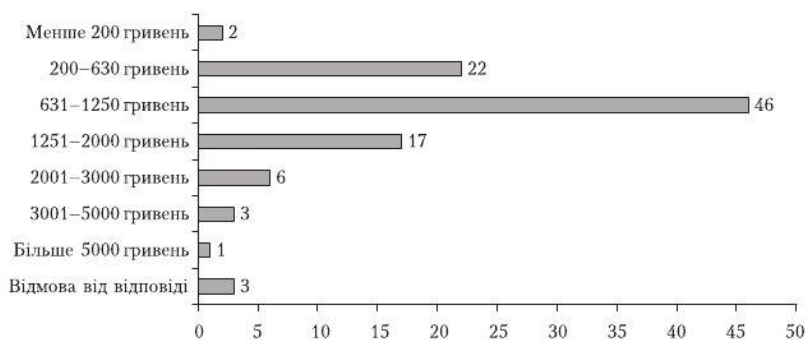

Рис. 1. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Скажіть, будь ласка, яким був дохід Вашої родини минулого місяця в розрахунку на одного члена родини?», %

Таблиця 6

Середнє значення доходу родини минулого місяця з розрахунку на одного члена родини залежно від області/регіону опитування, грн.

АР Крим	1133,55	Львівська	1739,04
Вінницька	851,84	Миколаївська	846,93
Волинська	858,38	Одеська	1263,47
Дніпропетровська	1359,88	Полтавська	822,34
Донецька	1221,29	Рівненська	711,58
Житомирська	1104,05	Сумська	948,68
Закарпатська	885,49	Тернопільська	784,83
Запорізька	1338,23	Харківська	1311,31
Івано-Франківська	944,01	Херсонська	800,34
Київська	1671,99	Хмельницька	829,12
м. Київ	2062,78	Черкаська	1007,56
Кіровоградська	947,03	Чернівецька	936,32
Луганська	1071,80	Чернігівська	801,91

Таблиця 7

Середнє значення доходу родини минулого місяця в розрахунку на одного члена родини залежно від регіону, типу поселення, віку, статі та наявності дітей віком до 17 років, грн.

Залежно від регіону опитування	Захід	1101,07
	Центр	883,92
	Північ	1196,33
	Схід	1258,29
	Південь	1045,78
	АР Крим	1133,55
	м. Київ	2062,78
Залежно від типу поселення	Обласний центр	1460,76
	Місто	1210,70
	Село	889,42
Залежно від віку опитаних	18–29 років	1278,61
	30–39 років	1313,84
	40–49 років	1258,52
	50–59 років	1189,86
	60 років і старше	947,08
Залежно від статі	Чоловік	1264,74
	Жінка	1118,10
Залежно від кількості в сім'ї дітей до 17 років	Немає дітей до 17 років	1182,61
	1 дитина	1227,65
	2 дитини	1138,05
	3 і більше дітей	724,96

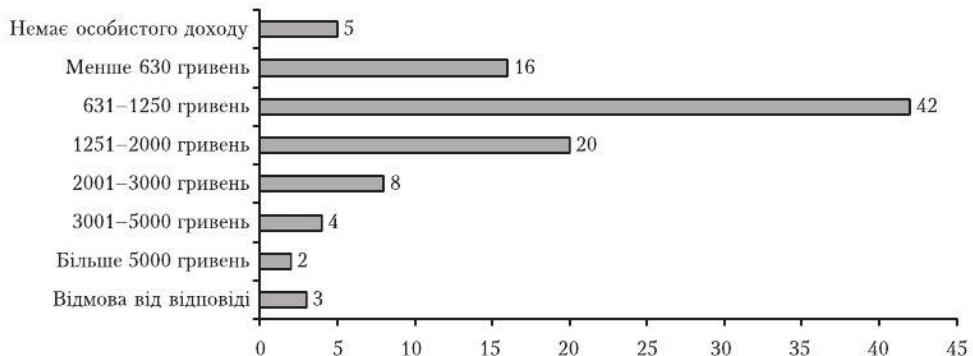

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Скажіть, будь ласка, яким був Ваш особистий дохід минулого місяця?», %

Рівень особистого доходу збільшився з 1262 грн. у грудні 2008 р. до 1309 грн. у грудні 2009 р., хоча темпи росту у відсотках до попереднього року зменшуються (табл. 8).

Таблиця 8

Особистий дохід на одного члена родини, у динаміці, грн.

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.
Середнє значення, грн.	906 грн.	1019 грн.	1262 грн.	1309 грн.
% до попереднього року		112%	123%	103,7%

Таблиця 9

Середнє значення особистого доходу минулого місяця, грн.

Залежно від регіону опитування		
	АР Крим	1325,83
	Вінницька	1008,51
	Волинська	996,82
	Дніпропетровська	1529,18
	Донецька	1376,16
	Житомирська	1213,15
	Закарпатська	1490,52
	Запорізька	1224,07
	Івано-Франківська	1147,56
	Київська	1481,35
	м. Київ	2503,11
	Кіровоградська	1093,31
	Луганська	1187,35
	Львівська	1278,18
	Миколаївська	1234,90
	Одеська	1280,96
	Полтавська	993,70
	Рівненська	956,46
	Сумська	1207,75
	Тернопільська	1049,85
	Харківська	1327,66
	Херсонська	1038,44
	Хмельницька	956,52
	Черкаська	1143,70
	Чернівецька	1066,15
	Чернігівська	967,87

Продовж. табл. 9

Залежно від регіону опитування	Захід	1169,43
	Центр	1033,10
	Північ	1248,01
	Схід	1349,96
	Південь	1212,52
	АР Крим	1325,83
	м. Київ	2503,11
Залежно від типу поселення	Обласний центр	1717,89
	Місто	1266,85
	Село	979,45
Залежно від віку опитаних	18–29 років	1214,77
	30–39 років	1593,79
	40–49 років	1599,55
	50–59 років	1368,57
	60 років і старше	944,71
Залежно від статі	Чоловік	1609,01
	Жінка	1064,08
Залежно від кількості в сім'ї дітей до 17 років	Немає дітей до 17 років	1198,39
	1 дитина	1504,34
	2 дитини	1463,22
	3 і більше дітей	1038,72

Таблиця 10
Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Як Ви думаєте, матеріальне становище Вашої родини у наступному році ...», %

	2009		2008		2007	
Значно покращиться	6	32	1	9	4	32
Децю покращиться	26		8		28	
Залишиться таким самим	40		23		38	
Децю погіршиться	9	13	31	53	16	23
Значно погіршиться	4		22		7	
<i>Важко відповісти</i>	15		15		7	

Спостерігаємо зміну песимістичного настрою мешканців України на більш оптимістичний. Наприкінці 2008 р. 9% українських громадян вважали, що матеріальне становище сім'ї у 2009 р. покращиться, а про очікування покращення на 2010 р. висловились 32%. Суттєво зменшилася частка тих, хто орієнтується на погіршення ситуації: з 53% у грудні 2008 р. до 13% у грудні 2009 р. Слід зазначити,

що ці оптимістичні очікування не мають економічного підґрунтя, а, скоріше, відбивають високий рівень політизованості українського суспільства й очікування на позитивні зміни після президентський виборів.

Тіньові доходи населення: оцінка масштабів

Таблиця 11

Розподіл відповідей респондентів на запитання: **„Чи отримуєте Ви платню за свою роботу (на основному чи додатковому місці) не офіційно, не через касу (як кажуть, «з рук у руки», «в конверті» тощо)?», %**

	Грудень 2007 р.		Грудень 2008 р.		Серпень 2009 р.		Грудень 2009 р.	
	Серед усіх	Серед економічно активного населення	Серед усіх	Серед економічно активного населення	Серед усіх	Серед економічно активного населення	Серед усіх	Серед економічно активного населення
Так	15	19	15	19,9	14	19,6	17	24
Ні	82	78	82	75,1	79	73,6	78	70
<i>Відмова відповідати</i>	3	3	3	5	7	6,8	5	6

Питома вага населення, що отримує заробітну платню не офіційно, збільшилась на 5% і складає майже чверть економічно активного населення (24%) (табл. 11). Нижче за середні показники отримання тіньових доходів у Західному, Центральному, Північному та Південному регіонах. Вище середнього – на Сході, Півдні, у Криму та в м. Києві. Найбільш суттєво зросла частка отримувачів «зарплат у конвертах» в АР Крим (з 3 до 26%) та на Сході (з 12 до 25%). У Києві питома вага респондентів, які отримують платню неофіційно, зросла на 6% і в грудні 2009 р. становила 35% (табл. 12).

Таблиця 12

Динаміка позитивних відповідей на запитання: **«Чи отримуєте Ви платню за свою роботу (на основному чи додатковому місцях) не офіційно, не через касу?», за регіонами опитування (серед економічно активного населення), %**

	Грудень 2008 N=1270	Квітень 2009 N=1530	Серпень 2009 N=6262	Грудень 2009 N=6284
ЗАГАЛОМ	19,9	17,6	19,6	24
Захід	25,9	21,1	18,9	21,6
Центр	18,2	18,9	13,4	16,5
Північ	33,3	22,9	24,1	29,6
Схід	12	12,2	21,2	25
Південь	26	25,2	21,1	22
АР Крим	3	1,1	6,9	25,6
м. Київ	28,9	25,3	30,2	35,4

Зміни економічних стратегій пересічних українців

Таблиця 13

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Яку життєву економічну стратегію Ви обираєте для себе?», %

Мати невелику, але гарантовану заробітну плату	38
Ризикувати, терпіти, але заробляти «капітал»	12
Мати постійний заробіток, але «робити капітал» додатковим шляхом	38
Займатися домашніми справами, щоб чоловік/дружина заробляв(ла)	8
Інше	4

Ризикувати, терпіти, але в той же час заробляти «капітал» готові лише 12% мешканців України. Однакові частки становлять ті, хто віддасть перевагу маленькій, але гарантованій заробітній платі або обирає постійний заробіток, але з можливістю додатково «робити капітал».

Зіставлення наявних доходів населення з уявленнями стосовно «достатнього» рівня

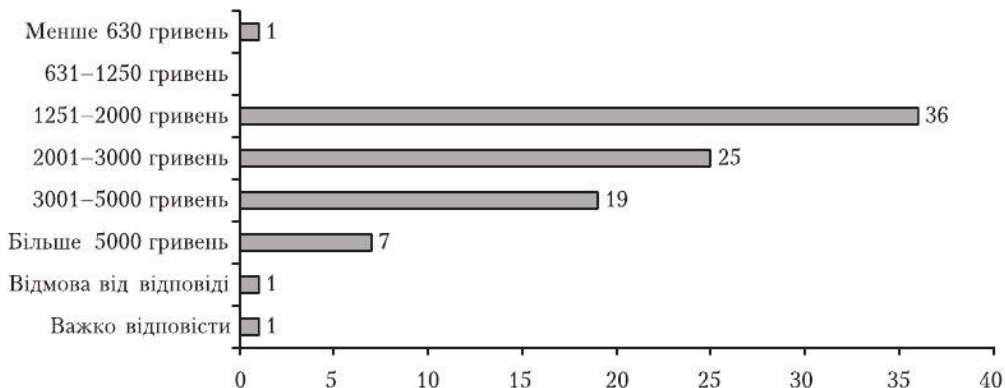

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Скажіть, будь-ласка, який щомісячний дохід у розрахунку на одного члена сім'ї Ви вважали б сьогодні достатнім для нормального життя у Вашому населеному пункті?», %

На думку населення, щомісячний дохід на одного члена родини повинен щонайменше удвічі перевищувати прожитковий мінімум (рис. 3), а в середньому – в 4,7 разу і дорівнювати майже 3 тис. грн. (табл. 14).

Таблиця 14

Запит на достатній щомісячний дохід у розрахунку на одного члена сім'ї у динаміці, грн.

	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.
Середнє значення, грн.	1638	2232	2935	2972
% до попереднього року		136%	131%	101,3%

Розрив між фактичним та бажаним (достатнім для забезпечення нормального рівня життя) рівнем доходів у розрахунку на одного члена родини збільшувався протягом останніх років: наприкінці 2006 р. він становив 1,8 разу, наприкінці 2007 р. – 2,3 разу, а наприкінці 2008 р. – 2,6. Проте у 2009 р. зафіксовано незначне зменшення цього розриву до 2,5 (табл. 15).

Таблиця 15

Різниця середніх значень бажаного доходу для нормального життя та реальним рівнем достатку, у грн.

	Середнє значення особистого доходу за минулий місяць	Середнє значення доходу родини минулого місяця в розрахунку на одного члена родини	Середнє значення щомісячного доходу на одного члена сім'ї, який вважали б сьогодні достатнім для нормального життя	Наскільки бажаний дохід перевищує реальний дохід в розрахунку на одного члена родини
Грудень 2009 р.	1309	1184	2972	251%
Грудень, 2008 р.	1262	1134	2935	259%
Грудень, 2007 р.	1019	960	2232	232%

Таблиця 16

Середнє значення щомісячного доходу в розрахунку на одного члена сім'ї, який вважається сьогодні достатнім для нормального життя в населеному пункті, де проживає респондент, грн.

Залежно від регіону опитування		
	АР Крим	4658,55
	Вінницька	2520,77
	Волинська	1835,54
	Дніпропетровська	3719,53
	Донецька	2832,14
	Житомирська	2004,44
	Закарпатська	2539,37

	Запорізька	2861,80
	Івано-Франківська	2776,52
	Київська	3070,52
	м. Київ	4993,97
	Кіровоградська	2082,03
	Луганська	2660,35
	Львівська	2854,34
	Миколаївська	3135,98
	Одеська	3031,88
	Полтавська	2585,04
	Рівненська	2093,86
	Сумська	2374,24
	Тернопільська	2151,51
	Харківська	2925,92
	Херсонська	2928,43
	Хмельницька	2508,63
	Черкаська	2407,87
	Чернівецька	2781,16
Чернігівська	2248,97	
Залежно від регіону опитування	Захід	2508,93
	Центр	2447,96
	Північ	2479,61
	Схід	3014,71
	Південь	3035,07
	АР Крим	4658,55
	м. Київ	4993,97
Залежно від віку опитаних	18–29 років	3388,50
	30–39 років	3317,50
	40–49 років	3114,81
	50–59 років	2942,38
	60 років і старше	2239,09
Залежно від статі	Чоловік	3201,77
	Жінка	2783,98
Залежно від кількості в сім'ї дітей до 17 років	Немає дітей до 17 років	2859,71
	1 дитина	3210,32
	2 дитини	2987,14
	3 і більше дітей	2868,88

Динаміка індексів інфляційних очікувань, змін розвитку економіки, поточного становища та змін особистого матеріального становища: загальні тенденції та регіональні особливості

Таблиця 17

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «**Що б Ви могли сказати про свій настрій в останні дні?**», %

Відчуваю напругу, страх, тугу	33
Нормальний стан, хороший настрій	67

Таблиця 18

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «**Як змінилося життя Вашої родини в поточному місяці (за останні 30 днів) порівняно із попереднім місяцем?**», %

Суттєвих змін не відбулося	57
Добробут зріс	3
Добробут зменшився	40

Таблиця 19

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «**Оцініть, будь ласка, як зміниться життя Вашої родини (Ваше особисто) через півроку?**», %

Суттєвих змін не відбудеться	56
Добробут зросте	14
Добробут зменшиться	30

Таблиця 20

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «**З яким із трьох тверджень Ви погоджуєтеся найбільшою мірою?**», %

Все не так погано і можна жити	19
жити важко, але можна і терпіти	46
терпіти наш тяжкий стан вже неможливо	35

Таблиця 21

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «**Як Ви вважаєте (очікуєте), протягом наступних одного-двох місяців доходи Вашої родини будуть зростати швидше, ніж ціни, приблизно тими ж темпами, що і ціни, або повільніше, ніж ціни?**», %

Доходи будуть зростати швидше, ніж ціни	3
Доходи будуть зростати приблизно тими ж темпами, що і ціни	21
Доходи будуть зростати повільніше, ніж ціни	76

Таблиця 22

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Як Ви вважаєте, наступні один-два місяці для економіки країни будуть добрим, поганим періодом чи якимось ще?», %

Добрим	4
Поганим	56
Ні добрим, ні поганим	40

Таблиця 23

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи змінилася останнім часом (за останні два-три місяці) соціально-економічна ситуація?», %

	1. У Вашому населеному пункті	2. В області	3. В країні
Стала кращою	3	2	1
Така сама	47	47	41
Стала гіршою	50	51	58

Таблиця 24

Зведена таблиця індексів оцінок та очікувань за соціально-демографічними групами (грудень 2009 р.)

	ІПСО	ІПСС	ІЕОО	ІЕОС	ІІО
Загальний (по всьому масиву опитаних)	63	49	84	48	173
<i>Індекси в розрізі населених пунктів різного типу</i>					
Обласні центри	63	44	86	45	173
Міста	62	48	80	50	172
Сільська місцевість	64	54	86	51	174
<i>Індекси залежно від регіону опитування</i>					
Захід	69	59	94	58	175
Центр	56	51	82	51	173
Північ	79	59	106	53	152
Схід	62	49	75	47	180
Південь	55	36	71	40	178
АР Крим	41	15	73	37	168
м. Київ	61	39	87	43	168
<i>Індекси залежно від віку</i>					
18–29 років	70	55	94	57	168
30–39 років	64	50	86	50	171
40–49 років	62	48	82	47	173

50–59 років	60	45	80	46	175
60 років та старші	57	46	75	44	179
Індекси залежно від статі					
Чоловіки	65	50	86	48	172
Жінки	61	47	81	48	174
Індекси залежно від рівня освіти					
Початкова освіта	59	52	67	49	182
Неповна середня освіта	55	41	75	43	181
РУ, ФЗУ, ППНЗ після 7, 8–9 класів	66	50	88	45	176
Повна середня загальна освіта	60	48	78	46	176
СППНЗ, ППНЗ після 10,11 класів	59	45	78	46	174
Середня спеціальна або базова вища освіта (ВНЗ I–II рівнів)	59	47	84	48	176
Неповна вища освіта (3 курси і більше)	72	54	95	53	160
Повна вища освіта (ВНЗ III–VI рівнів)	69	53	90	54	167
Індекси залежно від матеріальної самооцінки					
Будь-які покупки можемо зробити в будь-який час	84	66	91	67	147
Вистачає на харчування, одяг, взуття, дорогі покупки. Для таких покупок, як нова машина, дачна ділянка тощо, необхідно збирати або позичати гроші	76	61	100	66	152
Вистачає на харчування, одяг, взуття, інші покупки. Для придбання дорогих речей необхідно збирати або позичати гроші	74	56	94	55	165
Вистачає на харчування і необхідний одяг, взуття. Для інших покупок необхідно збирати або позичати гроші	65	52	88	50	172
Вистачає на харчування. Для придбання необхідного одягу, взуття треба збирати або позичати гроші	54	43	73	43	182
Змушені заощаджувати навіть на харчуванні	41	31	38	30	187
Індекси залежно від соціального статусу					
Наймані працівники державного сектору	61	47	82	49	173
Наймані працівники приватних підприємств	66	51	89	48	172
Приватні підприємці, бізнесмени, фермери	83	63	110	67	144
Самозайняті	64	45	90	51	163
Непрацюючі	60	48	79	47	177

ІНДЕКС ПОТОЧНОГО ОСОБИСТОГО МАТЕРІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА (ІПС_о)²

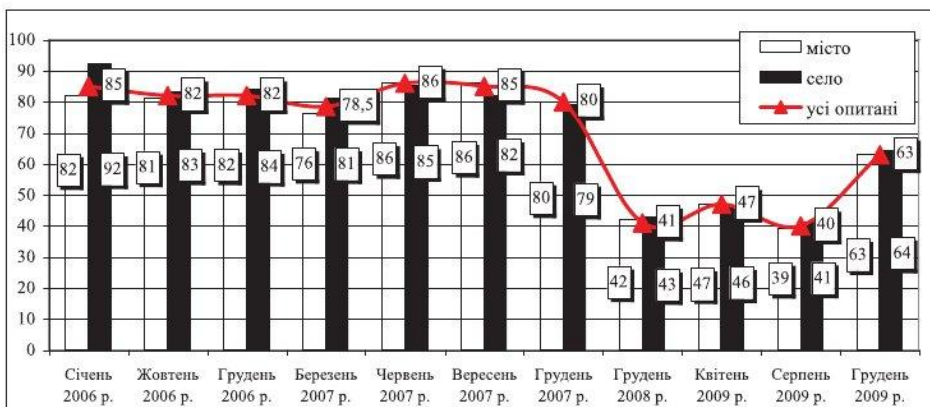

Рис. 4. Динаміка індексу поточного особистого матеріального становища

Таблиця 25

Динаміка ІНДЕКСУ ПОТОЧНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА (ОСОБИСТОГО) – ІПС_о У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ

Регіон	Індекс ІПС _о			
	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009
ЗАГАЛОМ	41	47	40	63
Захід	54	55	54	69
Центр	46	25	42	56
Північ	48	73	49	79
Схід	38	40	34	62
Південь	34	48	38	55
АР Крим	13	22	3	41
м. Київ	41	63	38	61

² Цей індекс визначається на основі запитання анкети: «Як змінилося життя Вашої родини протягом поточного місяця (за останні 30 днів) у порівнянні із попереднім місяцем?»

ІНТЕГРАЛЬНИЙ ІНДЕКС ПОТОЧНОГО СУСПІЛЬНОГО МАТЕРІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА (ІПСС)³

Таблиця 25

Динаміка індексів поточного суспільного матеріального становища

	Січень 2006 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Квітень 2009 р.	Серпень 2009 р.	Грудень 2009 р.
ІПС населеного пункту	71	77	80	64	25	39	38	53
ІПС області	69	72	75	60	21	32	37	51
ІПС країни	59	60	69	49	12	22	30	43
Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища (ІПСС)	66	69	74	58	19	31	35	49

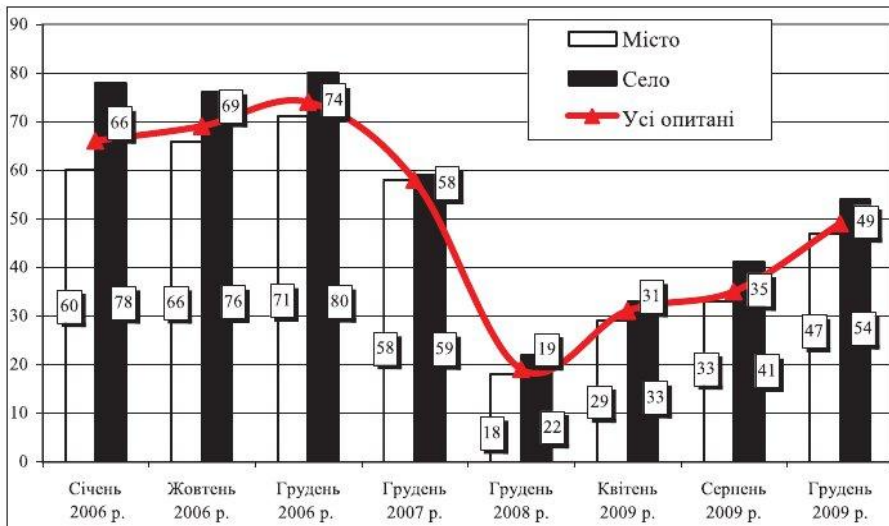

Рис. 5. Динаміка інтегрального індексу поточного суспільного матеріального становища

³ Запитання анкети для визначення індексу поточного суспільного матеріального становища: «Як змінилася протягом останнього часу (за останні 2–3 місяці) соціально-економічна ситуація: (1) у Вашому населеному пункті?; (2) у Вашій області?; (3) в країні?». Інтегральний індекс поточного суспільного матеріального становища обчислюється як середнє арифметичне індексів матеріального становища в населеному пункті, області, районі.

Таблиця 26

**Динаміка ІНТЕГРАЛЬНОГО ІНДЕКСУ ПОТОЧНОГО СТАНОВИЩА
СУСПІЛЬНИЙ – ІПСС У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ**

Регіон	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009
	ЗАГАЛОМ	19	31	35
Захід	28	40	53	59
Центр	23	22	42	51
Північ	20	49	40	59
Схід	18	29	28	49
Південь	14	21	32	36
АР Крим	1	0	0	15
м. Київ	14	27	28	39

**ІНДЕКС ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ОСОБИСТОГО
МАТЕРІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА (ІЕО)⁴**

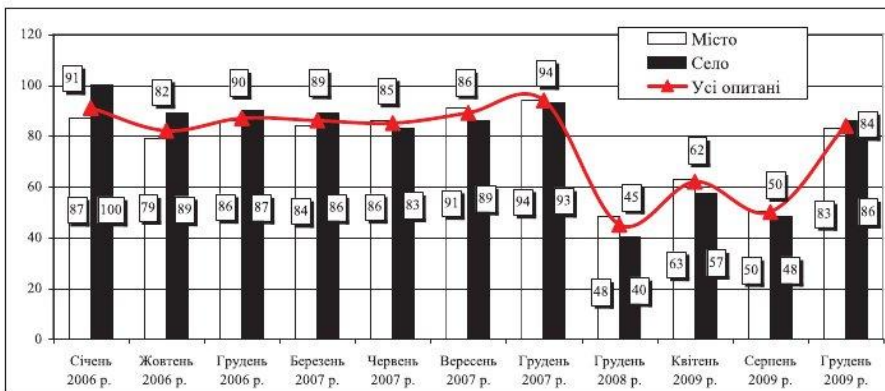

Рис. 6. Динаміка індексу очікуваних змін особистого матеріального становища

Таблиця 27

**Динаміка ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН ОСОБИСТОГО МАТЕРІАЛЬНОГО
СТАНОВИЩА – ІЕО В РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ**

Регіон	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009
	ЗАГАЛОМ	45	62	50
Захід	59	77	64	94

⁴ Цей індекс визначається на основі запитання анкети: «Як, на Вашу думку, зміниться матеріальне становище Вашої сім'ї (Ваше особисто) через півроку?»»

Продовж. табл. 27

Центр	41	33	52	82
Північ	41	86	52	106
Схід	48	58	45	75
Південь	31	63	46	71
АР Крим	16	9	5	73
м. Київ	43	83	58	87

ІНДЕКС ОЧІКУВАНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ ВПРОДОВЖ НАЙБЛИЖЧИХ МІСЯЦІВ (ІЕОс)⁵

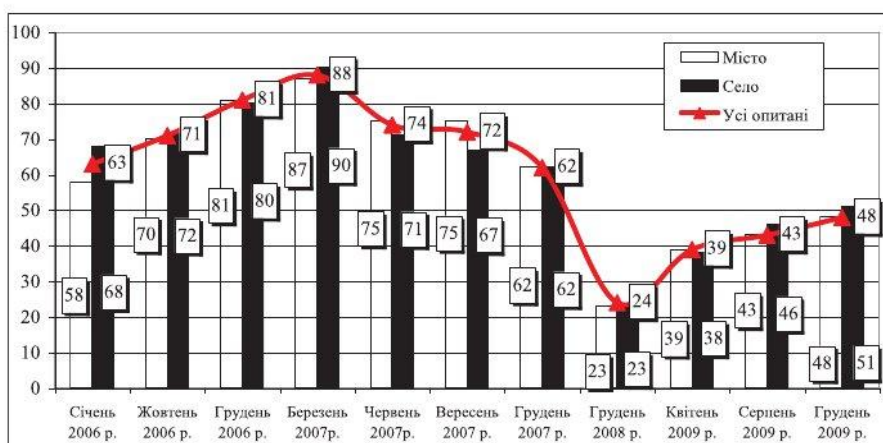

Рис. 7. Динаміка індексу очікуваного розвитку економіки країни впродовж найближчих місяців

Таблиця 28

Динаміка ІНДЕКСУ ОЧІКУВАНИХ ЗМІН РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ – ІЕОС У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ

Region	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009
	ЗАГАЛОМ	24	39	43
Захід	33	46	57	58
Центр	23	38	46	51
Північ	22	46	53	53
Схід	21	35	36	47

⁵ Цей індекс визначається за допомогою запитання: «Як ви вважаєте, наступні один-два місяці для економіки країни будуть гарними, поганими часами або якими-небудь ще?»

Південь	23	40	43	40
АР Крим	4	11	12	37
м. Київ	20	40	46	43

ІНДЕКС ІНФЛЯЦІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ (ІІО)⁶

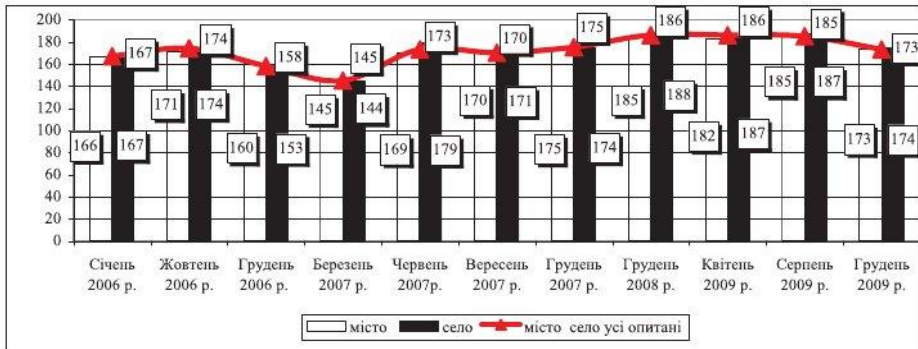

Рис. 8. Динаміка індексу інфляційних очікувань

Таблиця 29

Динаміка ІНДЕКСУ ІНФЛЯЦІЙНИХ ОЧІКУВАНЬ – ІІО У РЕГІОНАЛЬНОМУ РОЗРІЗІ

Регіон	Грудень 2008	Квітень 2009	Серпень 2009	Грудень 2009
	ЗАГАЛОМ	186	183	185
Захід	181	180	182	175
Центр	186	190	189	173
Північ	177	165	178	152
Схід	189	187	188	180
Південь	190	180	187	178
АР Крим	191	199	193	168
м. Київ	185	191	176	168

⁶ Для визначення індексу інфляційних очікувань респондентам ставиться запитання: «Як Ви вважаєте (очікуєте), протягом наступних одного-двох місяців доходи Вашої родини будуть зростати більш швидко, ніж ціни, приблизно тими ж темпами, що і ціни, або повільніше, ніж ціни?» Значення ІІО обчислюють таким способом: від частки відповідей, що свідчать про зростання інфляції, віднімають частку відповідей, які свідчать про зменшення інфляції, і до цієї різниці додають 100, щоб уникнути появи від'ємних величин. Значення цих індексів можуть змінюватися в межах від 0 до 200. Наприклад, значення індексу дорівнює 200, якщо всі громадяни передбачають зростання інфляції.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІНДЕКСІВ

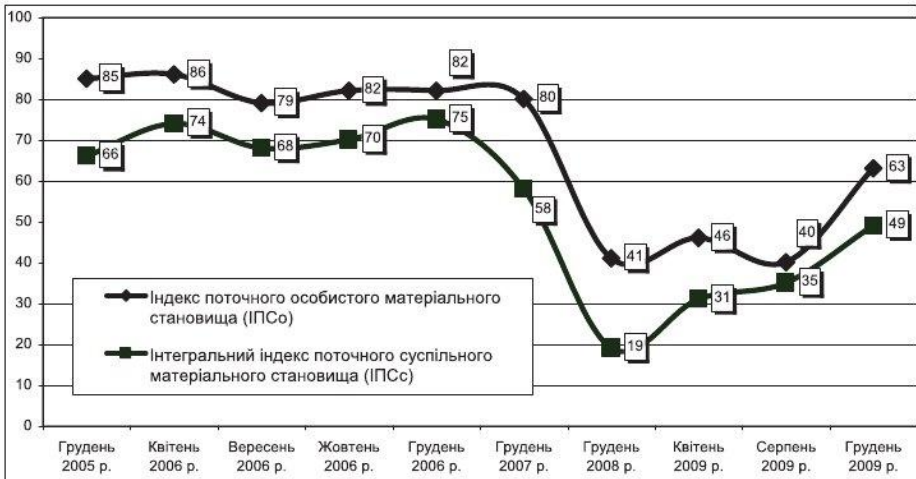

Рис. 9. Динаміка індексів поточного особистого і суспільного матеріального становища впродовж 2006–2009 рр.

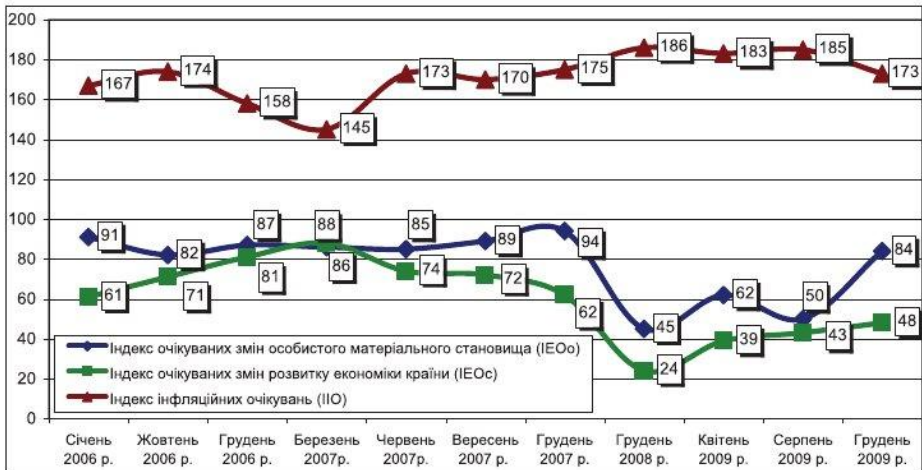

Рис. 10. Динаміка індексів очікування змін особистого матеріального становища, очікування змін розвитку економіки країни, інфляційних очікувань впродовж 2006–2009 рр.

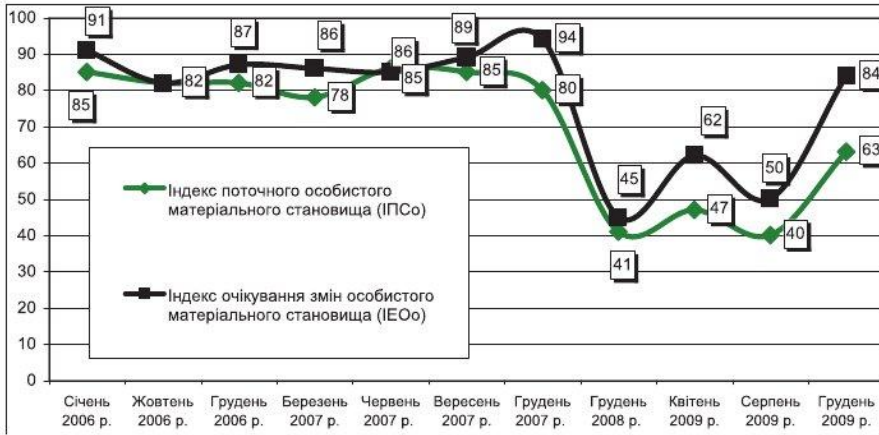

Рис. 11. Розподіл індексів поточного особистого матеріального становища та очікуваних змін особистого матеріального становища протягом 2006–2009 рр.

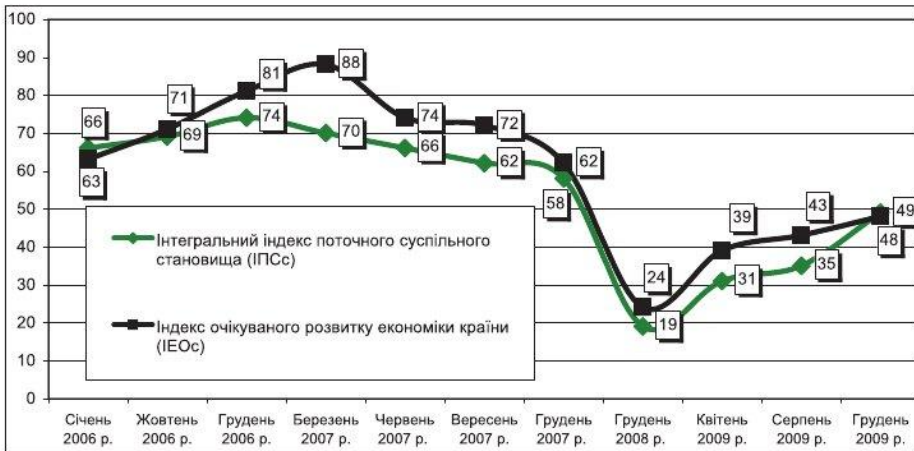

Рис. 12. Розподіл інтегрального індексу поточного суспільного становища та індексу очікуваного розвитку економіки країни впродовж 2006–2009 рр.

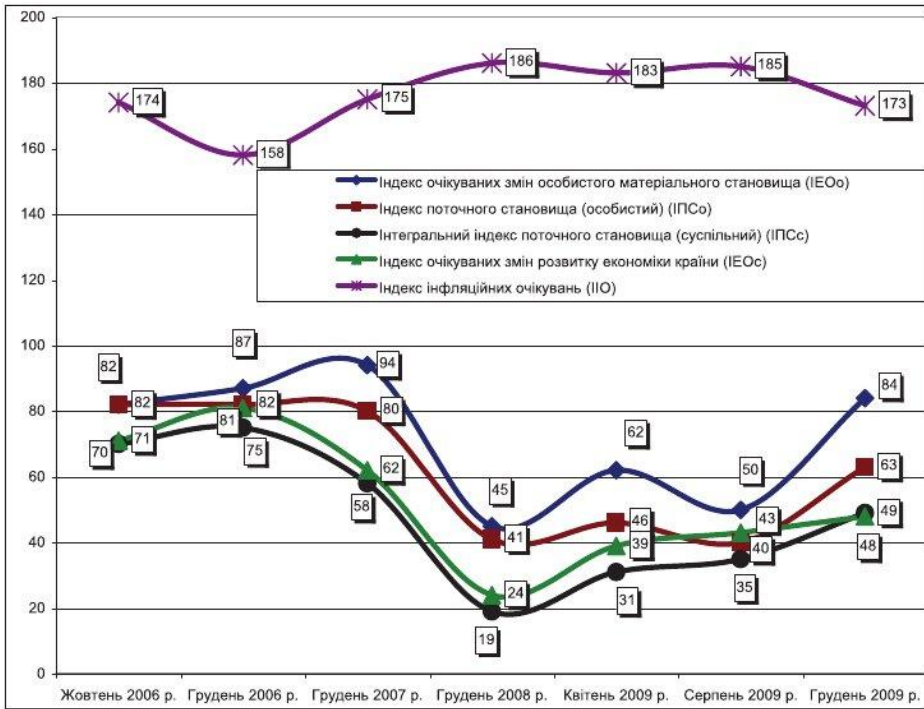

Рис. 13. Динаміка індексів оцінки поточної ситуації та очікуваних змін (ІЕОо, ІПСо, ІПСс, ІЕОс, ІІО) протягом 2006–2009 рр.

Зростання всієї групи індексів соціально-економічних оцінок та очікувань (ІПСо, ІПСс, ІЕОо, ІЕОс, ІІО) не стільки свідчить про підвищення оптимізму, скільки про зростання питомої ваги населення, яке не очікує жодних змін найближчим часом та не схильне вбачати погіршення чи покращання у поточних оцінках. Певний внесок у покращання матеріальних оцінок і очікувань спровокувало й подальше збільшення тіньового сегменту економіки, який виступив певним стабілізатором негативного впливу кризи для населення. З іншого боку, знов збільшується розрив між особистими оцінками поточного і майбутнього становища: очікування змін перевищують поточні оцінки.

Продовжують панувати високі інфляційні очікування, хоча кінець 2009 р. продемонстрував повернення ІІО на докризовий рівень 2007 р. Наближається до показників 2006–2007 рр. і індекс очікуваних змін особистого матеріального становища. Поточні оцінки особистого матеріального становища, очікувані зміни щодо розвитку економіки та суспільного матеріального становища залишаються нижче докризових значень. Стабільна висхідна динаміка впродовж 2009 р. характеризує ІПСс та ІЕОс; поточні оцінки особистого матеріального становища

та очікування щодо його покращання коливалися між зростанням на початку року, зниженням до рівня грудня 2008 р. у третьому кварталі та новим ростом наприкінці року.

Покращання оцінок соціально-економічного самопочуття спостерігається у всіх соціально-демографічних групах, проте найбільш уразливими залишаються люди похилого віку, ті, що не працюють, та з низьким рівнем матеріального добробуту. Жінки є більш занепокоєними щодо погіршення ситуації, ніж чоловіки. Практично однакові настрої у мешканців міст і сіл. На регіональному рівні наприкінці року спостерігається суттєве зменшення рівня напруження в АР Крим, який разом з північними регіонами країни демонструє найбільш динамічне зростання показників. Проте значення індексів у Криму залишаються одними з найнижчих.

Зростання показників соціально-економічного самопочуття наприкінці 2009 р. пов'язано також із очікуваннями змін, які громадська думка пов'язувала з президентськими виборами. Проведення подальших реформ, які більшою мірою не є популярними, може швидко змінити наявні тенденції та спричинити погіршення показників соціально-економічного самопочуття. В таких умовах ключовими аспектами стають трансформація структури зміни економіки, залучення іноземних інвестицій в українську економіку, вирішення проблем реального сектору економіки, налагодження дієвої співпраці з усіма гілками влади, відкритий діалог «влада – народ», який передбачає ефективну взаємодію влади з експертним середовищем та інституціями громадянського суспільства.

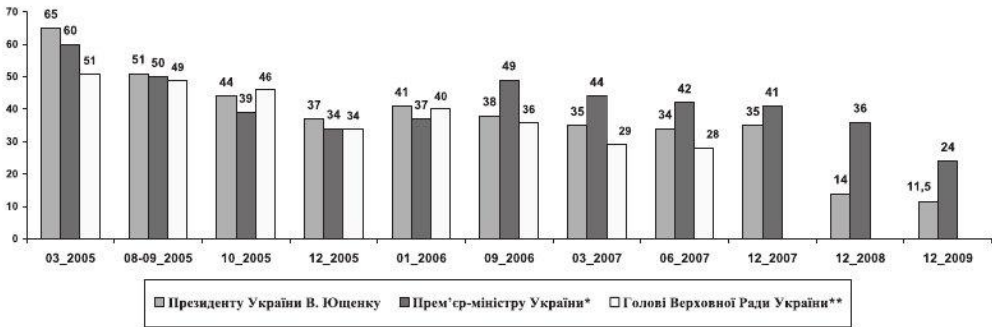
Динаміка рівня довіри до суспільних інститутів та окремих державних діячів

Рівень довіри населення до Президента України на грудень 2009 р. має найнижчий відсоток за останні роки. У 2005 р. рівень довіри до нього коливався в межах 37–65%, у 2006-му в межах 38–41%, у 2007-му в межах 34–35%, тоді як наприкінці 2009 р. він становить тільки 11,5%. А відсоток тих, хто довіряє Президенту „повністю”, не сягає і 2,5% – це вдвічі менше, ніж минулого року у цей же період (5%).

Найвищий серед політичних інститутів показник довіри у Прем'єр-міністра Ю.Тимошенко – 8%, хоча він є надзвичайно низьким. Верховній Раді довіряє лише 1% населення. Слід звернути увагу на зростання показника довіри до політичних партій, який за останній рік збільшився на 6%, та місцевих органів самоврядування: обласних, міських, районних та селищних рад (зростання довіри на рівні 4–6%).

Падіння показників довіри за останній рік більшою мірою позначилося на ЗМІ, де сума відповідей «повністю довіряю» та «скоріше, довіряю» скоротилася на 4–5% порівняно з 2008 р. Це може бути пов'язано із політичною заангажованістю ЗМІ за останній рік: засиллям політичної реклами та передвиборчої боротьби. Ти не менш,

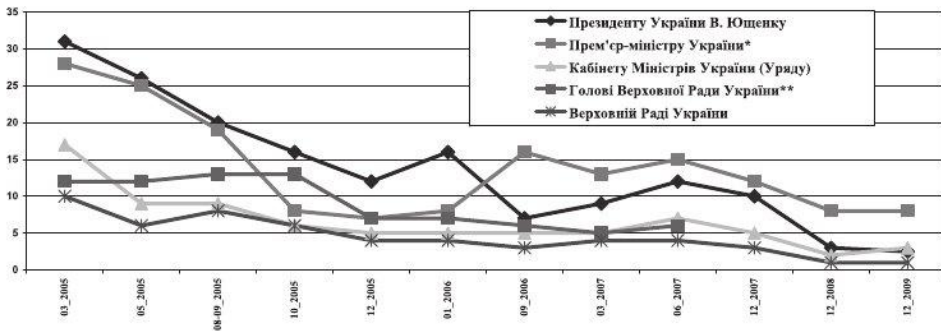
показники довіри до газет, радіо і телебачення залишаються найвищими серед інших соціальних, економічних та політичних інститутів.

* З лютого 2005 р. до вересня 2005 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Тимошенко; з вересня 2005 р. до серпня 2006 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Сханурова; з серпня 2006 р. до 18 грудня 2007 р. – вимірювався рівень довіри до В. Януковича; з грудня 2007 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Тимошенко.

** До квітня 2006 р. вимірювався рівень довіри до В. Литвина; у грудні 2007 р., 2008 р. та 2009 р. не вимірювався.

Рис. 14. Динаміка рівня довіри (сума відповідей „повністю довіряю” та „скоріше, довіряю, ніж ні”), %

* З лютого 2005 р. до вересня 2005 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Тимошенко; з вересня 2005 р. до серпня 2006 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Сханурова; з серпня 2006 р. до 18 грудня 2007 р. – вимірювався рівень довіри до В. Януковича; з грудня 2007 р. – вимірювався рівень довіри до Ю. Тимошенко.

** До квітня 2006 р. вимірювався рівень довіри до В. Литвина; потім – до О. Мороза; у грудні 2007 р. та грудні 2008 р. не вимірювався.

Рис. 15. Динаміка рівня довіри (відповідь „повністю довіряю”), %

О.М. Балакирева, канд. социол. наук

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ САМОЧУВСТВИЕ НАСЕЛЕНИЯ
УКРАИНЫ: итоги 2009 г. и ожидания от 2010 г.

В публикации представлены результаты масштабного национального социологического исследования, проведенного Украинским институтом социальных исследований им. А. Яременко и Центром «Социальный мониторинг» 11–18 декабря 2009 г. относительно социального самочувствия населения Украины по итогам 2009 г. и ожиданий от 2010 г. Для анализа динамики включено ряд показателей из предыдущих опросов.

О.М. Balakireva, Candidate of Socio. Sci.

FEATURES OF ELECTORAL BEHAVIOR OF VOTERS DURING THE
PRESIDENTIAL ELECTIONS IN 2010

On the results of surveys of the adult population on the eve of presidential elections in 2010 and on the results of the exit-polls on election day of those voters who voted during the first (on the 17th of January) and second (on the 7th of February) rounds of presidential elections, set of socio-demographic profiles of voters intended to support and actually voted for different candidates were identified. The differences between potential and actual electorate of some politicians were analyzed, features of the electorate that did not take part in voting during the presidential elections in 2010 were identified.

